

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ดนตรีเป็นศาสตร์ด้านศิลปะอย่างหนึ่งจัดอยู่ในแขนงศิลปะการแสดง (Performing Arts) การศึกษาดนตรีจำเป็นต้องอาศัยการเรียนการสอนตามระเบียบวิธีการทางการศึกษาอย่างถูกต้องจึงจะสัมฤทธิ์ผล ดังนั้นวิชาดนตรีศึกษาจึงเป็นวิชาที่ประมวลเนื้อหาทางศิลปะด้านดนตรีและวิชาการทางการศึกษาเข้าด้วยกัน จัดเป็นวิชาที่ค่อนข้างใหม่ในระบบการศึกษาของไทยวิชาหนึ่ง การดำเนินการเพื่อให้วิชานี้บรรลุจุดหมายที่น่าพอใจจักต้องใช้ความร่วมมือและการประสานงานระหว่างบุคลากรหลายฝ่าย ดังนั้นการศึกษาวิจัยเรื่องสภาพและปัญหาของดนตรีศึกษาในประเทศไทย เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยประเมินภาพรวมของสภาพและปัญหาของการจัดการบริการทางการศึกษาในสาขานี้ เพื่อหาข้อสรุปและเสนอแนวทางในการพัฒนาปรับปรุง และเสริมสร้างคุณภาพและประสิทธิภาพของศาสตร์สาขานี้ให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป มีนักการศึกษาหลายท่านให้ความหมายดนตรีเอาไว้มากมายหลายประเด็นที่น่าสนใจ วิทยากร เชียงกูร ได้กล่าวถึงดนตรีกับการศึกษาเอาไว้ว่า

ดนตรีคืออีกภาษาที่มนุษย์สร้างขึ้นเพราะความอึดอัดทางถ้อยคำ เป็นสื่อในการแสดงออกเพื่อการสื่อสารถึงความงาม ความไพเราะ อารมณ์และความรู้สึก แต่อย่างไรก็ตามดนตรีคล้ายกับภาษาอื่นที่ต้องการการเรียนรู้ การฝึกฝน เพื่อให้สามารถเข้าใจความหมายได้เต็มที่ การฝึกฟังดนตรี การศึกษาที่มา ความหมาย และสัญลักษณ์ของการใช้เครื่องดนตรีและท่วงทำนอง จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับคนที่ต้องการศึกษา¹

¹ วิทยากร เชียงกูร, "ดนตรีคือภาษาอีกภาษาหนึ่ง", ทัศนะในงานชุมนุมดนตรีไทย สโมสรนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2513) หน้า 17.

เป็นที่ยอมรับว่าดนตรีไทยเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ควรธำรงรักษาไว้ สู่ภาค อินทองค
ได้เสนอทัศนคติเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า¹

ดนตรีคือวัฒนธรรมที่หมายถึง เป็นความดีที่มนุษย์สร้างขึ้น เครื่องดนตรีเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุ
เสียงดนตรีเป็นวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ลักษณะอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมคือเป็นมรดกของสังคม
ถ้าสังคมได้มีการสืบทอดก็จะอยู่แต่ถ้าขาดการสืบทอดก็จะสูญสิ้นไป ดนตรีก็คงอยู่ในสภาพ
เดียวกัน

วัฒนธรรมเป็นเรื่องกว้างใหญ่และเป็นสิ่งที่ผูกพันใกล้ชิดกับอารยธรรม หมายถึงความ
เจริญในทางจิตใจหรือทางวัตถุ เมื่อมนุษย์มีความเจริญทางอารยธรรมแล้ววัฒนธรรมก็จะเกิดตาม
มา อันเนื่องมาจากการที่มนุษย์รู้จักและมีเวลาเรียนรู้พิจารณาตัดสินว่าสิ่งใดมีคุณค่าสิ่งใดดีงาม
เหมาะแก่การเลือกสรรมาไว้ เพื่อเป็นขนบธรรมเนียมแบบแผนที่ควรยึดถือปฏิบัติ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่
สามารถเจริญงอกงามขึ้นหรือเปลี่ยนแปลงไปได้ ตามแต่ปัจจัยอันอำนวยและสภาพของสังคมที่วัฒน-
ธรรมนั้นตั้งอยู่ ดังได้กล่าวแล้วว่าดนตรีเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งย่อมมีการเปลี่ยนแปลงตามแต่สภาพ
ของสังคมที่เปลี่ยนไปตลอดเวลา ทั้งอาจพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นหรือเปลี่ยนไปทางใดสุดแต่แต่
ความเอาใจใส่ของผู้คนในเวลานั้น²

ดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่พัฒนางอกงามได้ก็จะต้องอาศัยเวลาและความเอาใจใส่
ของผู้คนในสังคมนั้น ๆ ดนตรีกับชีวิตไทยเป็นความผูกพันซึ่งไม่อาจแยกออกจากกันได้ พระศรีสุนทร
โวหาร (สุนทรภู่) ได้กล่าวถึงคุณค่าของดนตรีเอาไว้ในหนังสือพระอภัยมณีคำกลอน ความว่า

¹ สู่ภาค อินทองค, ความคิดทางมนุษยวิทยากับการพัฒนาดนตรีไทย (กรุงเทพฯ : สถาบัน-
ทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา, 2524), หน้า 105.

² ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, การศึกษาเกี่ยวกับการสืบทอดและเผยแพร่วัฒนธรรม (กรุงเทพฯ :
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2527), หน้า 40.

พระพิงความพราหมณ์น้อยสนองตาม
 อันคนตรีมีคุณทุกอย่างไป
 ถึงมณเฑียรครุฑาเทวราช
 แม่น้ำเราเป่าไปให้ไคยีน
 ให้ใจอ่อนนอนหลับหมดสติ
 ซึ่งสงสัยไม่สิ้นในวิญญาน์
 ถ้าแม่น้ำเข้าศึกมันโถมจับ
 เอาปีเป่าเอาโลมน้ำใจคน
 คือรูปรศกลืนเสียงเคียงสัมพันธ์
 ให้ใจอ่อนนอนหลับทั้งวายปราณ

จึงเล่าความจะแจ้งแฉ่งไข
 ข้อมใช้ไค้คังจินคาคำบุรินทร์
 จักดูบาทกลางป่าพนาสิน
 ก็สูดสิ้นโทโสที่โกธธา
 อันลัทธิคนตรีคืนกหนา
 จงนิทราเถิดจะป่าให้เจ้าพิง
 จะรบริบสารพัดให้ชัคสน
 ค้วยเล่ห์กลโลกาหาประการ
 เกิดกำหนดคลุมหลงในสงสาร
 จึงคิดอ่านเอาชัยเหมือนใจจง ¹

คำกลอนข้างต้นเป็นจินตนาการและภาพที่ท่านสุนทรภู่ท่านเห็นคุณค่าของคนตรีในสายตาของกวี แต่หากสังเกตกิจกรรมทางดนตรีกับชีวิตไทยเราพอจะสรุปได้ว่า มีประเพณีหลายอย่างที่มีการใช้ดนตรีเข้ามาเกี่ยวข้อง นับแต่ประเพณีการเกิดหรือประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการตาย คนตรีก็สามารถมีบทบาทเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตไทย ดังจะเสนอในรายละเอียดดังนี้ คือ

ในส่วนของพระราชพิธีที่มีดนตรีเกี่ยวข้องในราชสำนักนั้น จะขอกล่าวถึงพระราชพิธีสมโภชลูกหลวง (คือพระราชโอรสและพระราชธิดาของพระเจ้าแผ่นดินที่มีพระมารดาเป็นเชื้อพระวงศ์) มีการสมโภชถึง 10 ครั้ง คือ

ครั้งที่ 1. สมโภชเมื่อประสูติได้ 3 วัน เนื่องจากในอดีตสถิติการตายของเด็กแรกเกิดมีอัตราสูง เพราะการแพทย์และการอนามัยยังไม่เจริญพอ โดยมากทารกที่คลอดมักตายภายใน 3 วัน จนมีภาษิตว่า "สามวันลูกผี สี่วันลูกคน" ด้วยเชื่อกันว่าผีปั้นรูปมาให้เกิด เมื่อเกิดแล้ว ถ้าผีชอบรูป-โฉมอยากจะทำเอาไปเลี้ยงกับนาคาให้ตาย ถ้าไม่ชอบก็ทิ้งไว้ให้มนุษย์เลี้ยง เป็นเรื่องที่ถูกกันมาก เฉพาะอย่างยิ่งผู้เป็นลูกหลานของบุคคลชั้นสูง เมื่อทารกออกมาได้พัน 3 วันก็หันเขตเป็นลูกผีจึงทำขวัญ แต่ทำกันเพียงในครัวเรือนด้วยยังไม่วายหาวกวัน

¹ พระศรีสุนทรโวหาร (ภู่), พระอภัยมณีคำกลอน (พระนคร : สำนักพิมพ์แพรวทิทยา, พ.ศ. 2515), หน้า 46.

ครั้งที่ 2. สมโภชเมื่อพระชันษาได้ 1 เดือน คือพิธีขึ้นพระอุ้ เป็นพิธีที่มักจะทำกันใหญ่โต เพราะมั่นใจว่าทารกนั้นจะรอดอยู่ได้จนโต จึงตั้งต้นเลี้ยงอย่างสำัญ เช่นเอาชันนอนเปล

ครั้งที่ 3. สมโภชเมื่อแรกพระหนตชัน

ครั้งที่ 4. สมโภชเมื่อแรกพระค้ำเนินได้ คือชันหาราว 1 ขวบ

ครั้งที่ 5. สมโภชเมื่อลงสร้างท่าน้ำหรือพิธีลงท่า สันนิษฐานว่าเนื่องกับหัตว่ายนน้ำ

ครั้งที่ 6. สมโภชเมื่อโสกัณฑ์ โดยปกติพระองค์ชายโสกัณฑ์เมื่อพระชันษา 13 ปี พระองค์หญิงโสกัณฑ์เมื่อพระชันษา 11 ปี ซึ่งแสดงว่าได้เจริญวัยเปลี่ยนสภาพจากเด็กมาเป็นหนุ่ม-สาว

ครั้งที่ 7. สมโภชเมื่อทรงผนวช พระองค์ชายทรงผนวชเป็นสามเณรเมื่อพระชันษาได้ 14 ปี พระองค์หญิงผนวชเป็นรูปีเมื่อชันษาได้ 12 ปี เท่ากับไปศึกษาต่อที่วัด

ครั้งที่ 8. พิธีอภิเศกสมรสระหว่างพระชันษา 16-19 ปี

ครั้งที่ 9. สมโภชเมื่อทรงผนวชเป็นพระภิกษุ คือละเพศคฤหัสถ์ออกบวชเพื่อศึกษาพระธรรมวินัยช่วยอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา

ครั้งที่ 10. สมโภชเบญจเพศเมื่อพระชันษาได้ 25 ปีเท่ากับทำพิธีเสกตะเคราะห¹

บทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในเรื่องธรรมเนียมราชตระกูลในกรุงสยาม กล่าวถึงเครื่องดนตรีที่ใช้ในการสมโภชประกอบพิธีขึ้นพระอุ้ความว่า

อนึ่งเมื่อเวลาประสูติเจ้าฟ้านั้นครบเดือนเข้าแล้ว พราหมณ์จะยกขันธูตองว่าคาถาสรรเสริญ ไกรลาส เหมือนหนึ่งเอาหงส์ขึ้นบนเปลแล้วกล่อมด้วยคาถาของพราหมณ์ และมีเครื่องมโหรี อย่างหนึ่งเฉพาะทำได้แต่การหลวงและการของเจ้าฟ้า คือมีซอด้วงหนึ่ง มีขลุ่ยเพียงวั 2 อัน มีคนขับคนหนึ่ง เรียกว่าขับไม้²

ดังได้กล่าวถึงการสมโภชในโอกาสต่าง ๆ ไว้อย่างคร่าว ๆ แล้วข้างต้นแล้วนั้น แม้เมื่อมีบรรดาเชื้อพระวงศ์ยศเจ้าฟ้าขึ้นไปสิ้นพระชนม์ ย่อมจะมีประเพณีการใช้นางร้องให้ขับร้องประกอบตลอดพระราชพิธี ณ

¹ กรมศิลปากร, หนังสือคำให้การชาวกรุงเก่า, พิมพ์ครั้งที่ 2 (พระนคร พ.ศ. 2468), อ้างถึงใน สงัด ภูเขาทอง "เพลงเห่กล่อมข้าลูกหลวง", ทางเข้าถึงดนตรีไทย, พุศิจิกายน พ.ศ. 2530, หน้า 83-84. (อัครสำเนา)

² พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ธรรมเนียมราชตระกูลในกรุงสยาม (พระนคร กรมศิลปากร, พ.ศ. 2513), หน้า 33.

ที่ประดิษฐานพระบรมศพ เป็นประเพณีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เพิ่งจะมาเลิกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะพระองค์ไม่โปรดการมีนางร้องให้¹

ดนตรีเพื่อพระราชพิธีจึงกล่าวยังมีได้นับเนื่องถึงการใช้ดนตรีในราชสำนักเพื่อประกอบการแสดงโขน ละครใน ละครดึกดำบรรพ์ ฯลฯ ซึ่งเป็นการแสดงชั้นสูง เฉพาะในราชสำนัก

แต่ดนตรีไทยมิได้จะจำกัดชั้น เฉพาะในราชสำนักเท่านั้น สามัญชนทั่วไปก็มีการใช้ดนตรีประกอบการพิธีการและประเพณีต่าง ๆ เช่นกัน ดนตรีไทยโดยเฉพาะการบรรเลงปี่พาทย์นั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นดนตรีไทยระดับชาวบ้านของชาวภาคกลาง² โดยจะสังเกตได้จากแหล่งที่มีวงปี่พาทย์ที่มีฝีมือชื่อเสียงจะได้แก่จังหวัดในภาคกลางเป็นส่วนใหญ่ อาทิ จังหวัดราชบุรี อยุธยา กาญจนบุรี ปทุมธานี เพชรบุรี สมุทรสาคร อ่างทอง สุพรรณบุรี นนทบุรี ฯ และในชีวิตไทย ๆ เราได้นับเนื่องดนตรีเข้าไว้ในประเพณีไทยมากมาย นับแต่ประเพณีการเกิดจนถึงประเพณีเมื่อมีการตาย³ เช่น ประเพณีการทำขวัญเดือนเมื่อทารกมีอายุครบ 1 เดือน ดนตรีก็จะบรรเลงเพลงประเภทเพลงเรื่องทำขวัญ เมื่อทารกเจริญวัยขึ้นพอสมควรแล้วก็มีพิธีโกนจุก ซึ่งก็จะมียาน 2 วัน คือวันแรกเจริญพุทธมนต์ เริ่มด้วยปี่พาทย์บรรเลงเพลงชุดโหมโรงเย็น (ประกอบด้วยเพลงสาธุการ ละครล้วนสามลา ต้นซุ่ม เพลงเข้มาวน ปฐม ลา เสมอ เข็ด กลม กราวิน เพลงต้นซุ่มและเพลงลา) และวันรุ่งขึ้นเป็นการโกนจุกซึ่งปี่พาทย์ก็จะทำเพลงต่าง ๆ ตามโอกาสเช่นฉิ่งพระฉิ่ง ฯ เสร็จแล้วมีทำบายศรีและทำขวัญให้ผู้ที่โกนจุก เมื่อถึงวัยอุปสมบทก็มีการใช้ดนตรีเข้ามาเกี่ยวข้องกับพิธีการอีก เช่น การทำขวัญนาค ซึ่งเพลงพิธีที่ใช้จะมีลักษณะใกล้เคียงกับเพลงที่ใช้ในงานโกนจุก ส่วนพิธีแต่งงาน ดนตรีที่ใช้มักเป็นประเภทมโหรีหรือเครื่องสายบรรเลงเพลงโหมโรงและเพลงเรื่องต่าง ๆ

¹ สงัด ภูเขาทอง, ทางเข้าสู่ดนตรีไทย, มิถุนายน พ.ศ. 2530, หน้า 61. (อัครสำเนา)

² สัมภาษณ์สงัด ภูเขาทอง, หัวหน้าภาควิชาดนตรีศึกษา วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2532.

³ มนตรี ตราโมท, โสมส่องแสง : ชีวิตดนตรีไทยของมนตรี ตราโมท (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2527), หน้า 100-115.

ที่เป็นมงคล เมื่อเสร็จพิธีก็อาจมีการบรรเลงกล่อมหอ (สมัยโบราณเจ้าบ่าวจะต้องอยู่เรือนหอ
แต่ผู้เดียวก่อน) ส่วนพิธีงานศพจะเป็นพิธีสุดท้ายที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของไทย การมีดนตรี
ประกอบหรือไม่ยอมแล้วแต่ฐานะทางสังคมของผู้เสียชีวิต หากอยู่ในฐานะค่อนข้างดีก็อาจจัดให้มี
ดนตรีบรรเลง ในสมัยก่อนนิยมใช้วงปี่พาทย์นางหงส์แต่ในปัจจุบันนี้พาทย์มอญจะได้รับความนิยม
มากกว่า¹

การศึกษาดนตรีในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์นั้นนับได้ว่ามีความแพร่หลายเป็นอย่างมาก
มีการหัดดนตรีทั้งหญิงและชาย แต่ส่วนใหญ่การหัดดนตรีของสตรีจะอยู่ในราชสำนัก เพราะมีกฎ
กำหนดว่าประชาชนนอกวังจะมีดนตรีหรือละครผู้หญิงไม่ได้ นอกวังจึงมีแต่เด็กดนตรีชายเป็นส่วนใหญ่
มีทั้งการหัดดนตรีละครนอก จนกระทั่งในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ภัทรวราง
โปรดพระราชนัดดาอนุญาตให้ประชาชนเล่นดนตรีและละครผู้หญิงได้ ดังหมายประกาศเมื่อปี พ.ศ.
2378 การแสดงละครแบบที่ใช้ชายและหญิงแสดงร่วมกันก็มีเป็นครั้งแรก การเรียนขับร้องและ
ดนตรีก็ได้ขยายไปทั่วราชอาณาจักร ในสมัยนี้ปรากฏว่านักดนตรีสามัญชนที่มีความสามารถเป็นเอก
ทางดนตรีจะได้รับพระอุปถัมภ์จากเจ้านายหรือขุนนางต่าง ๆ มากมาย ทำให้เป็นการส่งเสริม
ความรู้ในทางดนตรีเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ²

ในสมัยรัชกาลที่ 4 นี้ ประเทศไทยได้เริ่มมีการศึกษาดนตรีของยุโรปเป็นครั้งแรกคือ
ที่วังหน้าของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการหัดทหารประกอบวงแตรทหารตาม
แบบยุโรปขึ้นภายใต้การสอนของร้อยเอกนอกซ์ ซึ่งท่านผู้นี้เข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 5 มีตำแหน่งเป็น
กงสุลอังกฤษประจำประเทศไทย³

¹ ชื่น ศิลปบรรเลงและลิขิต จินตาวังษ์, ดนตรีไทยศึกษา (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
อักษรเจริญทัศน์, พ.ศ. 2521), หน้า 97.

² พูนพิศ อมาตยกุล, "สองร้อยปีดนตรีไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์", ที่ระลึกการประกวด
ดนตรีไทยในระดับนักเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (กรุงเทพมหานคร : 2525), หน้า 21.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 27.

ต่อมาในแผ่นดินสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นสมัยที่ดนตรีไทยได้มีการพัฒนารูปแบบมากขึ้น ในสมัยนี้มีการประชันระหว่างวงดนตรีในนางต่าง ๆ มากมายซึ่งเป็นเครื่องมือในการทำให้นักดนตรีเกิดกำลังใจในการซ้อมและฝึกฝนเพื่อความเชี่ยวชาญ ในสมัยนี้มีการแต่งบทละครต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น รวมทั้งการประพันธ์เพลงไทยใหม่ ๆ ก็เพิ่มขึ้นเช่นกัน ผู้ประพันธ์ดนตรีในสมัยนี้มีตั้งแต่เจ้าฟ้าและบรรดาเชื้อพระวงศ์ต่าง ๆ ตลอดจนถึงขุนนางและสามัญชน และในสมัยนี้ก็เริ่มการบรรเลงเพลงไทยด้วยการใช้เครื่องประสานเสียงแบบยุโรปที่เรียกกันว่าวงโยธวาทิตก็เกิดมีในยุคนั้น โดยสมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์เป็นผู้ทรงริเริ่มขึ้น ¹

ในสมัยรัชกาลที่ 6 นับได้ว่าเป็นยุคทองของดนตรีอย่างแท้จริง ในสมัยนี้ได้มีการตั้งกรมมหรสพและโขนหลวงขึ้น เริ่มมีการจัดการเรียนการสอนดนตรีอย่างจริงจังทั้งดนตรีไทยและดนตรีตะวันตก ถึงแม้ว่าในภายหลังสิ้นรัชกาลของพระองค์ท่านแล้วกรมนี้จะได้ไปขึ้นกับกรมศิลปากรแต่นั้นนับได้ว่า บุคลากรจากหน่วยงานนี้ได้เป็นกำลังสำคัญในการผลักดันให้มีการจัดการศึกษาดนตรีอย่างเป็นระบบระเบียบมากขึ้น ซึ่งนับได้ว่าเป็นรากฐานของการจัดตั้งวิทยาลัยนาฏศิลป์ต่อมา ²

ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 พระองค์ทรงให้การสนับสนุนการดนตรีอย่างต่อเนื่อง ทั้งดนตรีไทยและดนตรีตะวันตก ³ พระองค์ท่านเองโปรดการทรงดนตรีไทยและทรงมีพระปรีชาชาญในด้านการประพันธ์เพลงไทยได้อย่างไพเราะ เช่น พระราชนิพนธ์ราตรีประดับดาว 3 ชั้น (จากเพลงมอญคู่ดาว 2 ชั้น) และเพลงไหมโรงคลื่นกระทบฝั่ง ⁴ ในสมัยของพระองค์ท่านนี้เป็นครั้งแรกที่มีการบันทึกเพลงไทยเป็นลายลักษณ์อักษรโดยการใช้นิตยสารกวีตลก เพื่อเก็บรักษาไว้เป็นหลักฐานเป็นการป้องกันการสูญหาย งานนี้มีผู้ริเริ่มคือสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพเป็นองค์ประธานในการดำเนินงาน และจัดให้มีการบอกเพลงและจดโน้ตที่วังวรดิศถนนหลานหลวง เริ่มงานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2473 ด้วยความร่วมมือของผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีไทยหลายท่าน โดยมีท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะเป็นประธานทางดนตรีไทยร่วมกับนักดนตรี

¹ พูนพิศ อมาตยกุล, ที่ระลึกการประกวดดนตรีไทยในระดับนักเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, หน้า 35.

² พระเจนดุริยางค์, บันทึกการทรงจำของพระเจนดุริยางค์ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บางกอกซีเกรททาเรียลออฟฟิศ, พ.ศ. 2512), หน้า 8-10.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10-12.

⁴ กรมศิลปากร, ประวัติและบทขับร้องเพลงไทยบางบท เล่ม 1 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์, พ.ศ. 2516), หน้า 105.

ในวงดนตรีฝรั่งหลวงซึ่งควบคุมโดยเสวกโทพระเจนศรียางค์ ทำหน้าที่ควบคุมการบันทึกโน้ต ได้
ดำเนินการเรื่อยมากระทั่งถึงวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 การบันทึกโน้ตเพลงไทยนี้ก็ต้องระงับ
ไปเพราะการเปลี่ยนแปลงการปกครอง¹

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลรัชกาลที่ 8 ทางสนพระทัยในการดนตรี
เช่นเดียวกัน เป็นโน้ตเป็นเครื่องดนตรีประจำพระองค์ พระองค์เคยทรงสาธิตเพลงบลูส์พระราช-
ทานแก่ม่อมเจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ จักรพันธ์ และโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระอนุชาในขณะนั้นทรง
บรรยายประกอบ เพราะหม่อมเจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริทรงมีปัญหาในการแต่งเพลงจำพวกบลูส์
ในโอกาสนั้นหม่อมเจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริได้ถวายความคิดเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาล
ที่ 8 ทรงมีพื้นฐานทางดนตรีมาเป็นอย่างดี น่าจะทรงพระราชนิพนธ์เพลงดูบ้างและได้มีพระราช-
กระแสรับสั่งว่าพระองค์เองจะไม่ทรงพระราชนิพนธ์เอง แต่สมเด็จพระอนุชาในขณะนั้นน่าจะทรง
พระราชนิพนธ์ต่อไปเพราะทรงได้ดี²

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชรัชกาลปัจจุบัน ทรงมีพระปรีชาชาญและ
สนพระราชหฤทัยในการดนตรีอย่างยิ่ง พระราชประวัติทางการศึกษาของพระองค์ท่านคือระหว่าง
ที่ศึกษาอยู่ ณ ประเทศสวีตเซอร์แลนด์ โดยทรงเริ่มศึกษาฝึกฝนตามแบบฉบับการศึกษาวิชาดนตรี
อย่างแท้จริง มีพระอาจารย์ถวายคำแนะนำตามแบบฉบับคลาสสิกอย่างเข้มงวดนานกว่า 2 ปี ทรง
เลือกเครื่องดนตรีในทางปฏิบัติคือเปียโนและปี่แซกโซโฟน เมื่อทรงฝึกฝนดนตรีขั้นพื้นฐานนาน
พอสมควรแล้ว จึงเริ่มทรงดนตรีทางแจ๊ส โดยทางปฏิบัติเครื่องเป่า อาทิโซปราโนแซกโซโฟน
ปี่คลาริเน็ตและปี่อัลโตแซกโซโฟน เป็นต้น สมทบกับวงดนตรีเป็นการส่วนพระองค์เป็นครั้งคราว
ในวโรกาสและเทศกาลที่มีผู้มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ พระตำหนักที่ประทับหรือสถานทูตไทย³

¹ พระเจนศรียางค์, บันทึกการทรงจำของพระเจนศรียางค์, หน้า 12-15.

² อวบ เหมะรัชตะ, "พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระราชกรณียกิจทางดนตรี"
หนังสืองานดนตรีไทยอุทิศศึกษา ครั้งที่ 19 (กรุงเทพมหานคร : แอสเสทการพิมพ์, 2530),
หน้า 7.

³ บริษัทสยามกลการ, เพลงพระราชนิพนธ์พร้อมประวัติ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
พิมพ์, พ.ศ. 2522), หน้า 7-13.

ในรัชสมัยปัจจุบันนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงมีพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับดนตรีบางส่วนพอจะสรุปได้ดังต่อไปนี้คือ

1. ทรงรับสมาคมดนตรีแห่งประเทศไทยไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ ตั้งแต่เริ่มการก่อตั้งจนถึงปัจจุบัน
2. เสด็จพระราชดำเนินเพื่อทรงเยี่ยมและทรงดนตรีเป็นการส่วนพระองค์ตามสถานบันการศึกษา เมื่อทรงว่างพระราชกิจตามคำกราบบังคมทูลอัญเชิญเสด็จ ซึ่งนอกจากเป็นการทรงเยี่ยมเยียน เป็นการพระราชทานความบันเทิงแล้วยังทรงพระราชทานโอกาสให้มีการโดยเสด็จพระราชกุศลในการบริจาคสมทบทุนอานันทมหิดล ซึ่งพระราชทานแก่บัณฑิตในการไปศึกษาต่อ ณ ต่างประเทศ เป็นเวลาหลายปีติดต่อกันมาจนถึงปัจจุบันอีกด้วย แต่การเสด็จพระราชดำเนินแบบนี้ได้ยุติไปนานแล้ว ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายยิ่งนัก
3. ทรงยกย่องและสนับสนุนการดนตรีและนักดนตรีทั้งไทยและสากล โดยทรงพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีการจัด "งานสังคีตมงคล" ขึ้น และได้พระราชทานพระบรมวโรกาสให้บรรดาศักดิ์นักดนตรีไทยและสากลได้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอย่างใกล้ชิด เป็นการพระราชทานเลี้ยงและมีการรื่นเริงในพระราชฐานบริเวณพระที่นั่งอัมพรสถานเมื่อปี 2509
4. ทรงสนับสนุนให้มีการสงวนรักษাজักริมฝีเพลงไทย โดยพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ให้กรมศิลปากรดำเนินการรับไปดำเนินการ ตามสำเนาพระบรมราชโองการลงวันที่ 14 ธันวาคม 2504
5. ทรงสนับสนุนให้จัดพิมพ์หนังสือแบบเรียนวิชาการประสานเสียง เรียบเรียงโดยพระเจนดุริยางค์ เพื่อเผยแพร่เป็นตำราทางวิชาการดนตรีสากล ตามสำเนาพระบรมราชโองการลงวันที่ 21 เมษายน 2504
6. ทรงสนับสนุนให้มีการประกวดแผนเสียงทองคำซึ่งรางวัลพระราชทาน ตั้งแต่เริ่มต้นมาจนถึงปัจจุบันเป็นครั้งที่ 5 และเคยมีพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งกรรมการเข้าร่วมกับกรรมการตัดสิน ตามคำขอพระราชทานของคณะกรรมการจัดงานเมื่อ 31 สิงหาคม 2514 ซึ่งเป็นการประกวดครั้งที่ 3 ดังสำเนาหนังสือสำนักพระราชเลขานุการ ที่ รล 0002/4377 ลงวันที่ 31 สิงหาคม 2514

7. โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดตั้งสถานวิทยุ อ.ส. พระราชวังดุสิต เพื่อบริการ
 ข้าราชการและราชการที่น่าสนใจเช่น อนุบาลสาธิต หนูน้อยกลอยใจ ประวัติศาสตร์ ต่างประเทศ
 ทหาร เกษตร สาธารณสุข สภาภาษาชาวไทย ศาสนา และกีฬา เป็นต้น รวมทั้งให้วงดนตรีทั้งไทยและ
 สากลจากสถานศึกษาต่าง ๆ ผลัดเปลี่ยนกันเข้าไปบรรเลงทุก ๆ วันศุกร์ เวลา 16.15-17.15 น.
 และทรงดนตรีร่วมกับวงดนตรี อ.ส. วันศุกร์ออกอากาศทุกวันศุกร์ เวลา 18.00-19.00 น. ¹

จากที่ได้กล่าวถึงพระราชกรณียกิจของอันเกล้าแหบทุกรัชกาล จะเห็นได้ว่าแหบทุกพระองค์
 ทรงให้การสนับสนุนและทำนุบำรุงการดนตรีเป็นอย่างดีเสมอมา ด้วยพระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อม
 ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแหบทุกพระองค์ ตลอดจนเจ้านายและขุนนางผู้ใหญ่ในสมัยก่อนได้ให้
 การสนับสนุน จึงทำให้กิจกรรมดนตรีมีความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้ายิ่งขึ้น ² จนกระทั่งปัจจุบันความ
 สำคัญของศาสตร์สาขานี้ได้เพิ่มมากขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นวิชาดนตรี
 ศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของวิชาบังคับในกลุ่มพัฒนาบุคลิกภาพ หมวดวิชาศิลปศึกษาของหลักสูตรพุทธศักราช
 2521 ของกระทรวงศึกษาธิการ บังคับในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และปีที่ 2 โดยบังคับให้เรียนภาค
 เรียนละ 1 คาบ / สัปดาห์ (0.5 หน่วยกิต) และยังเป็นวิชาเลือกสำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
 2 คาบ / สัปดาห์ / ภาค ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ภาคเรียนละ 4 คาบ / สัปดาห์และในชั้นมัธยม-
 ศึกษาปีที่ 3 สามารถเลือกเรียนได้ถึงภาคเรียนละ 6 คาบ / สัปดาห์ ทั้งหลักสูตรมีจำนวนวิชาทาง
 ดนตรีที่เปิดสอนทั้งสิ้น 29 วิชา ³ ในโรงเรียนจึงมีความต้องการบุคลากรสำหรับสอนวิชาดนตรีที่มี
 คุณภาพและต้องได้รับการศึกษามาทางด้านดนตรีศึกษาโดยเฉพาะ

ดังนั้นในปัจจุบันจึงมีสถาบันระดับอุดมศึกษาทั้งสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยและกรมการฝึกหัดครู
 หลายสถาบัน เปิดโปรแกรมการสอนวิชาเอกดนตรีศึกษาโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อผลิตบัณฑิตเพื่อออกไป
 ปฏิบัติหน้าที่ครูสอนดนตรีในระดับมัธยม มีการผลิตบัณฑิตออกรับใช้สังคมมากมายหลายรุ่น นับแต่ได้
 เปิดการเรียนการสอนในสาขานี้มาตั้งแต่เริ่มต้นปรากฏว่ายังไม่มีการศึกษาถึงสภาพและปัญหาของ

¹ อวบ เหมะรัชตะ, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระราชกรณียกิจทางดนตรี, หน้า 8-9.

² คุณหญิงจีน ศิลปบรรเลง และลิขิต จินตาวินัน, ดนตรีไทยศึกษา (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, พ.ศ. 2521), หน้า 222.

³ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรมัธยมปี พ.ศ. 2521 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, พ.ศ. 2521), หน้า 96.

คณตรีศึกษาในประเทศไทยในส่วนของระดับอุดมศึกษาเลย โดยเฉพาะทั้งที่กล่าวแล้วว่าบัณฑิตที่ผลิตออกมาต้องการให้ออกไปเพื่อเป็นผู้สอน ซึ่งบุคลากรเหล่านี้จะต้องทำหน้าที่เหมือนเข้าเพื่อหล่อหลอมเยาวชนในบ้านคนตรีต่อไป ดังนั้นการวิจัยในหัวข้อสภาพและปัญหาของคณตรีศึกษาในประเทศไทยนี้ คาดว่าจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการศึกษาภาพรวมของการจัดการศึกษาในระดับนี้ เพื่อประเมินและหาแนวทางในการพัฒนาศาสตร์สาขานี้ให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาของคณตรีศึกษาในประเทศไทย

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตในการวิจัยครั้งนี้มีดังนี้คือ

1. ศึกษาสภาพการจัดการศึกษาคณตรีศึกษาในระดับอุดมศึกษาของสถาบันที่เปิดวิชาเอกคณตรีศึกษาในทบวงมหาวิทยาลัยและกรมการฝึกหัดครู ในด้านหลักสูตรและเนื้อหา สภาพภายในสถาบันที่จัดการเรียนการสอนคณตรีศึกษา กระบวนการในการเรียนการสอน บุคลากรผู้สอนและผู้ศึกษา ผลสัมฤทธิ์และประสิทธิภาพของบัณฑิต
2. ศึกษาปัญหาการจัดการศึกษาคณตรีศึกษาในระดับอุดมศึกษาของสถาบันที่เปิดวิชาเอกคณตรีศึกษาในทบวงมหาวิทยาลัยและกรมการฝึกหัดครู ในด้านหลักสูตรและเนื้อหา สภาพภายในสถาบันที่จัดการเรียนการสอนคณตรีศึกษา กระบวนการในการเรียนการสอน บุคลากรผู้สอนและผู้ศึกษา ผลสัมฤทธิ์และประสิทธิภาพของบัณฑิต

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

สภาพ หมายถึงลักษณะการให้บริการทางการศึกษาทางคานคณตรีศึกษาของสถาบันระดับอุดมศึกษาของรัฐบาล เน้นเฉพาะในปัจจุบันคือปีการศึกษา 2532 ซึ่งเป็นช่วงที่ทำการศึกษาวิจัย

ปัญหา หมายถึงอุปสรรคและข้อขัดข้องของการให้บริการทางการศึกษาทางคานคณตรีศึกษาของสถาบันระดับอุดมศึกษาของรัฐ เน้นเฉพาะในปัจจุบันคือปีการศึกษา 2532 ซึ่งเป็นช่วงที่ทำการศึกษาวิจัย

คณตรีศึกษา หมายถึงโปรแกรมการศึกษาระดับปริญญาเอกคณตรีศึกษาเพื่อการผลิตครูสอนคณตรีที่มีการจัดการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษาของทบวงมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยครูที่เป็นของรัฐบาล ในระดับอนุปริญญาและปริญญาตรี

หลักสูตร หมายถึงหลักสูตรปริญญาครุศาสตร์บัณฑิต ของสถาบันทั้ง 4 แห่งคือหลักสูตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี พ.ศ. 2529 หลักสูตรของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปี พ.ศ. 2530 หลักสูตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปี พ.ศ. 2527 และหลักสูตรของสภาการฝึกหัดครู ปี พ.ศ. 2530 เฉพาะหมวดหรือกลุ่มวิชาเฉพาะวิชาเอกคณตรีศึกษา

สถาบันอุดมศึกษา หมายถึงสถาบันที่มีการเปิดการสอนวิชาเอกคณตรีศึกษาในระดับอนุปริญญาและปริญญาตรี ซึ่งสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย 3 แห่งและสังกัดกรมการฝึกหัดครูอีก 13 แห่ง

ผู้บริหาร หมายถึงอาจารย์ซึ่งเป็นหัวหน้าสาขาหรือหัวหน้าภาควิชาคณตรีในมหาวิทยาลัยของทบวงมหาวิทยาลัยทั้ง 2 แห่งและของวิทยาลัยครูอีก 13 แห่ง ที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถาบันในปี พ.ศ. 2532

อาจารย์ผู้สอน หมายถึงอาจารย์ที่เป็นอาจารย์ประจำที่สอนในสาขาคณตรีหรือภาควิชาคณตรี ในมหาวิทยาลัยและในวิทยาลัยครูที่มีการเปิดวิชาเอกคณตรีศึกษา

ผู้เชี่ยวชาญสาขาคณตรี หมายถึงบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถทางคณตรีศึกษา ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับการยอมรับจากสาธารณชนในคานคณตรี ซึ่งมีได้เป็นผู้บริหารหรืออาจารย์ประจำในสถาบันที่มีการสอนสาขาคณตรีศึกษา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงสภาพและปัญหาของดนตรีศึกษาและเป็นแนวทางในการปรับปรุงสภาพการเรียนการสอนและหลักสูตรของสาขานตรีศึกษาในสถาบันระดับอุดมศึกษาของรัฐ
2. นำไปใช้ประโยชน์ในการทำการวิจัยที่เกี่ยวข้องต่อไป